

Inleiding

Rik Coolsaet

Nine-eleven: de Amerikaanse variatie van juni 1914 of mei 1940 in Europa: dagen waarop de wereld kantelde ? De terreuraanslagen van 11 september 2001 zijn alleszins in Amerikaanse ogen even wereldschokkend als het begin van de eerste en de tweede wereldoorlog. Het begin van een nieuw tijdperk voor de enen, de start van de derde wereldoorlog voor de anderen. Nog anderen gewagen van de catharsis en de katalysator voor een nieuw buitenlands beleid van de Verenigde Staten.

Dat gevoel kan niet zomaar het gevolg zijn van de 3056 slachtoffers die op die bewuste dag betreurd werden in New York, Washington en Pennsylvania. Op dezelfde dag vielen immers evenveel doden in Congo – zoals elke dag voordien in de voorbije dertig maanden. De New-Yorkse massamoord kluisterde de hele wereld aan het beeldscherm. De dagelijkse Congolese massamoord was nauwelijks goed voor waterrimpels in de internationale politiek.

Wat tot de verbeelding sprak, was een combinatie van factoren. De aanslagen kwamen voor velen onder ons volkomen onverwacht. De doelwitten hadden een hoog symbolisch gehalte. De beelden waren ogenblikkelijk tot in de verste uithoeken van de wereld te zien. En bovenal werd het hart van de Verenigde Staten getroffen, de machtigste staat ter wereld.

Een jaar na de feiten is ongetwijfeld te vroeg om definitieve uitspraken te wagen over de duurzame gevolgen van 11 september. Maar dat zal vele waarnemers niet beletten om opnieuw het historische karakter van de terroristische aanslagen in de verf te zetten. Instinctief zullen velen misschien geneigd zijn deze mening te onderschrijven. Maar is dit aanvoelen ook juist ? Een te kort tijdspectief is een slechte raadsheer bij het beoordelen van het al dan niet historische karakter van een gebeurtenis, hoe dramatisch tijdgenoten die op het moment zelf ook moge hebben ervaren.

Een historische gebeurtenis is een gebeurtenis die onze kijk op de dingen ingrijpend wijzigt en precies daardoor aanzet tot handelen dat zonder die gebeurtenis niet zou zijn gebeurd. Een historische gebeurtenis wordt dus gemeten aan de mate waarin wij onze manier van denken wijzigen. En als dit denken wijzigt, dan wijzigt ook de geschiedenis. De eerste wereldoorlog is in het collectieve bewustzijn van de Europeanen zulk een gebeurtenis – omdat zij de belangrijkste katalysator is geworden die oorlog als instrument voor de beslechting van internationale conflicten illegitiem heeft gemaakt op dit continent en het pad heeft geëffend voor de Europese integratie na de tweede wereldoorlog. De *krach* van Wall Street heeft op de Amerikanen een gelijksoortige stempel gedrukt en heeft een einde gemaakt aan de orthodoxie van de vrije markt, met de Bretton-Woodsinstellingen als correctief en de Europese welvaartsstaat als streefdoel.

Hebben de gebeurtenissen van september 2001 de lei van de wereldpolitiek schoongeveegd, zodat alles wat nadien kwam, in een nieuw licht moet gezien worden ? Zijn de terreuraanslagen een dermate ingrijpende gebeurtenis dat zij een stempel zullen drukken op het collectieve bewustzijn en daardoor ook tot een radicaal nieuwe agenda leiden ?

Misschien. Maar misschien ook niet. Dit essay handelt over een onderwerp waarover vandaag geen absolute zekerheid kan bestaan. Eén reden is reeds vermeld: de tijd is te kort en de geschiedenis heeft nog geen onderscheid kunnen maken tussen wat primair en wat secundair is. Een tweede reden is dat menselijk gedrag het centrale onderwerp van dit essay is. Dit kan nooit een objectief studieobject zijn: mensen zijn lijdende voorwerpen van de geschiedenis, maar geven de geschiedenis ook leiding. De manier waarop men tegen een belangrijke gebeurtenis aankijkt en de conclusies die men er uit trekt, bepalen mede de gevolgen die men eraan geeft – en dus de toekomst.

Redelijke mensen kunnen van mening verschillen over wat vandaag de grootste bedreiging voor de mensheid vormt, schreef John Kenneth Galbraith dertig jaar geleden. Voor sommigen zal dat het terrorisme zijn, voor anderen de ecologische plundering van onze aarde. Misschien is de grootste bedreiging echter onze neiging om niet achterom te willen of te kunnen kijken en daarom absolute en dus onredelijke standpunten in te nemen. En met onredelijke mensen is discussie niet mogelijk, want zij hebben de waarheid in pacht.

Een blik werpen op een wat langere termijn, helpt het conjuncturele van het structurele te onderscheiden en de vraag te beantwoorden of datgene wat we vandaag beleven, zo nieuw is of, integendeel, enkel een andere vorm is van wat eerder reeds voorkwam in de wereldgeschiedenis. Gebeurt dat niet, dan worden in het beste geval enkel symptomen bestreden, in het slechtste geval onbewust en ongewild nieuwe krachten in het leven roepen die de toestand niet alleen niet verhelpen, maar daarenboven nog zorgwekkender maken. Wie het al-Qa'ida-terrorisme benadert als Sarajevo 1914 – zoals de Amerikaanse regering – zal heel andere conclusies trekken en acties voorstellen, dan wie het vergelijkt met het anarchistisch terrorisme van het laatste decennium van de negentiende eeuw – zoals dit essay geneigd is te doen. Laten we daarbij even in ons achterhoofd houden dat de manier waarop een 'oorlog' gevoerd wordt, de kiemen plant van het volgende conflict. Het is geen fatale onvermijdelijkheid dat wij de fouten uit het verleden herhalen.

Wie achterom kijkt, zal merken dat terrorisme dikwijls optreedt in een tijdsgewricht, als grote groepen mensen, volken of landen zich gemarginaliseerd voelen in een snel wijzigende wereld. Op die manier zal blijken dat de terreuraanslagen van elf september minder te maken hebben met de Islam, dan velen denken en dat Osama bin Laden ons graag wil doen geloven.

Achterom kijken werpt ook een ander licht op de reactie van de Verenigde Staten, waar een minoritaire stroming in het politieke establishment erin geslaagd is het buitenlands beleid als het ware te 'kapen'. Gisteren met vandaag verbinden, leert misschien ook meer over de hardnekkigheid waarmee sommigen in Washington een militaire operatie tegen Irak blijven nastreven. Een historisch prisma belicht, ten slotte, misschien ook beter de inzet van het recente debat over het uiteenlopend wereldbeeld van Amerikanen en Europeanen.

Dit essay tracht mythe en realiteit uit elkaar te halen. Daarbij moet men echter opletten niet ten prooi te vallen aan nieuwe mythes. Een daarvan is, zoals eerder gezegd, dat absolute waarheden over dit onderwerp vooralsnog misplaatst zijn. Een ander is een karikaturale voorstelling van het hoofdpersonage in dit essay, de Verenigde Staten. Af en toe maken wij het ons gemakkelijk (maar zij uiteraard ook) door te spreken over 'de' Amerikanen. Net zoals het buitenlands beleid van eender welk land, is ook dat van de Verenigde Staten het resultaat van een ingewikkeld proces waarbij allerlei invloeden spelen, zowel uit eigen land als uit het buitenland. Versimpeling van de

werkelijkheid is nodig voor een panoramisch totaalbeeld, maar met in het achterhoofd het besef dat dit niet hoeft uit te monden in een verdraaiing van die werkelijkheid.